

CASTELLS CATALANS

Nom del castell: Ponts

Data de construcció: segle XI

Municipi: Ponts

Comarca: Noguera

Altitud: 524 m

Coordenades: E 350405.5, N 4642382 (ED50 UTM 31N)

Longitud: 1° 11' 41.71" Latitud: 41° 55' 2.559" (ETRS89 Geodèsiques)

Com arribar-hi: s'hi accedeix des de la vila de Ponts a través d'una pista sense asfaltar en bon estat que condueix també a l'església de Sant Pere de Ponts.

Reculant a l'any 888 o 890 apareix, en la dotació de l'església del monestir de Santa Maria de Ripoll per part de «Guifredus comes» i muller («Guinidillis»), l'esment de Ponts. Aquests esments primerencs de Ponts i del Segre adquireixen documentalment un sentit cada vegada més concret i si d'inici la menció de Ponts equival a un lloc situat a la marca, o regió de frontera, alliberada pel comte Guifré que el monestir de Ripoll havia d'aprisonar, organitzar i explotar —a tenor de la col·laboració que en la gran obra de restauració del país assignava el comte a la seva fundació ripollesa—, amb posterioritat se'ns afigura ja amb plasmació de castell en una data compresa entre els anys 1053 i 1071. Aleshores la comtessa Sança (podria tractar-se de Sança de Castella, esposa que fou de Berenguer Ramon I, o de Sança d'Urgell, filla del rei d'Aragó Ramon I i tercera esposa del comte Ermengol III d'Urgel) en un document del 1067 jura als comtes barcelonins Ramon Berenguer I i la seva muller Almodis la custòdia dels castells de «Sancta Lidinia» (=Santa Linya), del d'Olius, del de «Bioscha» i dels de Ponts sense entrar en conflicte amb els comtes d'Urgell.

Mossèn Pladevall ens diu sobre la reconquesta d'aquestes terres: «El comte Guifré el Pilós va arribar fins a Gualter en el seu avenç de reconquesta a finals del segle IX, i poc després va donar el lloc al monestir

PONTS

Torre i muralla del castell.

de Ripoll. El monestir de Ripoll, en els seus inicis, tenia poc afany repoblador; per això es va limitar a consignar l'alou de Ponts o de Gualter entre els seus béns i va aixecar-hi versemblantment una humil esglésiola que, segons expressió del comte Ermengol IV d'Urgell, el 1083 es trobava «derruïda per la seva molta antiguitat». Però, el lloc va tornar molt aviat a ser terra fronterera i insegura i vers l'any 1000 era considerat altra volta domini sarraí. Per això, el comte Ermengol II, vers l'any 1035, va emprendre una acció guerrera a la contrada, fixant la frontera en una línia imaginària que anava de Meià cap a Ponts, Torà i Castellfollit. Cap a l'any 1070, el comte Ermengol IV i la seva esposa Llúcia tornen a ocupar-se de

Gualter i repeteixen llur donació a Ripoll perquè hi instauri una comunitat de monjos. Quatre anys després els comtes renovaven la donació junt amb la de diversos béns vers Agramunt i la serra d'Almenara, que li serviren de dotació inicial».

No és sobrer de recordar que, a mitjans del segle XI, Arnau Mir de Tost consolidà la conquesta d'Àger i que les seves campanyes, arribant a les portes de Balaguer i a les fronteres de Saragossa, l'erigien en l'home fort del comtat d'Urgell quan va morir, el 1066, el comte Ermengol III. Arnau Mir (f 1071) va regir el comtat d'Urgell durant la minoria d'Ermengol IV. Un acreditat historiador parla

Visió del castell des de llevant. Fotografia de Jordi Gironès

que en el territori d'Àger ja conquerit corrien, entre altres monedes, els diners d'or de Ponts, durant el segle XI. La notícia, si més no, denota una puixança de Ponts, insospitada a tenor de la fluctuació bèl·lica. Hom esmenta un Joan de Ponts que acompanyava el comte Ermengol d'Urgell, «el de Gerb», en les seves campanyes.

Els comtes d'Urgell, que el 1090 concediren al monestir de Gualter dues almúnies a la Ràpita (davant de Balaguer), el 18 de desembre de l'any de l'Encarnació 1091 lliuraren a l'església de Sant Pere, del castell de Ponts, per quan fos conquerida Balaguer, la millor mesquita —amb totes les seves dependències— de la ciutat, exceptuada la mesquita major. Arnau Pere de Ponts figura, l'abril del 1094, entre els capitans d'Ermengol d'Urgell que confirmen la donació de Balaguer.

Vidià de Ponts i Arnau de Ponts (1106) són comptats entre els nobles i capitans que, a imitació dels comtes d'Urgell, partiren amb l'església de Santa Maria de Solsona els béns que havien adquirit en els termes de Balaguer i Gerb.

Gràcies a la generositat d'Ermengol IV fou fundada la canònica de Sant Pere de Ponts, situada junt al castell; l'esmentat comte va dotar-ne l'església el 1143. Alguns historiadors han observat que el 1156 Guillem de Ponts, en memòria del seu fill, enterrat a Gardeny, va donar als Templers un solar «que tenet a domo balnearum», essent la primera al·lusió coneguda, no solament a Lleida sinó a tot Catalunya, d'un establiment de banys.

El maig del 1148, «Arnau de Ponts» o «de Pontes» acompanyava el comte d'Urgell, en pactar, aquest, amb el comte de Barcelona, sobre la infeudació de la ciutat de Lleida, essent un home de la confiança d'Ermengol VI.

El 1163 Arnau de Ponts i els seus germans Berenguer i Ramon atorgaren al Temple el dret sobre tres molins que hi havia a la ribera de Ponts i el 1185, el comte Ermengol VIII d'Urgell va fer donació a sa muller Elvira, pel seu esponsalici, dels castells d'Agramunt, de «Pontz», i d'Alòs, i de «Linerola» (=Linyola) i «Bellog». El 1206 —any de la pau definitiva entre el comte d'Urgell i el vescomte de Foix,

Església de Sant Pere de Ponts. Foto de Jordi Gironès.

Ermengol VIII ordenà als habitants de Ponts, Linyola i Agramunt que atenguessin i obeïssin a la comtessa Elvira cosa que prometeren de fer-ho aquestes viles.

En aquesta època, havia arrelat força el monestir de Gualter, al qual el comte Ermengol VIII, pel seu testament —del 30 d'agost del 1208—, féu grossos llegats, alguns amb establiment a Ponts.

La voluntat del rei Jaume I «el Conqueridor» era ajudar la comtessa Aurembiaix, filla i hereva d'Ermengol VIII d'Urgell, en la seva reivindicació del comtat d'Urgell, que era en possessió de Guerau de Cabrera des de feia quinze anys (Ponts inclòs) considerant-se, ell, el comte o sigui Guerau I d'Urgell (1228). Però, va decidir no fer el rescat fins que no tornés de la conquesta de Mallorca. Guillem i Ramon de Montcada tingueren cura de recuperar Ponts, però els deutes pecuniaris que Jaume I tenia amb els vescomtes de Cardona impediren que Ramon Folc de Cardona arribés a deixar la plaça de Ponts.

El 1238 el cavaller Guillem de Ponts serví Jaume I en la conquesta de València i hi rebé donacions reials i un altre cavaller, anomenat Galceran de Ponts, igualment servidor del rei a les campanyes valencianes, va rebre del monarca donacions a Morvedre (=Sagunt). De fet, el llinatge dels Ponts sembla haver emprès una orientació forana; les traces d'alguns membres d'aquesta família les localitzarem, amb anterioritat a l'acabament d'aquesta centúria, a l'illa de Sicília.

Els vescomtes de Cardona prosseguiren dominant l'indret de Ponts, entrant en guerra contra el rei Jaume I i envaint el comtat d'Urgell. Quan el rei, des de Balaguer, el 9 d'octubre del 1268, ordenà al comte de Foix (Roger Bernat III) que li lliurés la potestat dels castells que li tenia infeudats, el vescomte de Cardona i el comte de Foix uniren les seves hosts i es fortificaren a Ponts. Quan l'indomable vescomte va morir (1276) el seu fill del mateix nom —el conegut pels historiadors com «el Prohom vinculador»— mantingué també encesa la flama de l'oposició al rei —ara, Pere «el Gran»— que, al seu entendre, conculcava alguns drets dels nobles. Davant de les malvestats dels conjurats i del perill que corria el reialme, el comte-rei saltà al comtat d'Urgell (1278).

Llavors, el comte Ermengol i els vescomtes de Cardona i d'Àger es fortificaren a Balaguer, mentre que el comte de Foix feia el mateix a Ponts i a Montmagastre, d'on passà a Castellciutat, castell molt fort del vescomtat de Castellbò. Pere «el Gran» prengué Ponts i

Sant Pere de Ponts vista des del castell.

Montmagastre i començaren a iniciar-se negociacions de pau. El castell de Ponts estigué assetjat en ocasió d'aquesta guerra i patí l'incendi i el seu castell fou destruït. El rei, desitjós d'apaivagar la revolta, havia accedit, l'11 de desembre del 1278, a donar el comtat en feu a Ermengol, fill d'Àlvar d'Urgell. El comtat comprenia Ponts. Quan, el 23 de juliol del 1280, els revoltats barons s'aplanaren, a Balaguer, com a final de la campanya el comte-rei volgué que li prestessin jurament i homenatge els homes de Balaguer, Agramunt i Ponts, com si la culpabilitat també recaigués damunt d'ells.

En el seu testament, del 10 de juliol del 1314, el comte Ermengol disposà deixes a Sant Pere de Ponts, a Santa Maria de Gualter, etc. Amb la seva mort, i en virtut del casament de Teresa d'Entença amb l'infant Alfons — futur rei—, el comtat d'Urgell tornà al tronc del casal de Barcelona, del qual s'havia després feia més de quatre-cents anys. Ponts figura expressament mencionat dins el comtat d'Urgell, en la constitució d'aquest comtat amb vincle reial i perpetu (1328).

Per Ponts i altres punts del comtat transità, amb un escamot de gents d'armes, el comte de Foix quan, mort el rei Joan I, cregué que la seva muller —Joana— podia tenir aspiracions al tron.

Anys després, produïda l'aliança del comte de Pallars amb Lluís XI de França, el rei Ferran «el Catòlic» —fill de Joan II— notificava des de Còrdova, el 3 d'agost del 1484, a l'infant Enric, que calia prendre les fortaleses, castells i viles al comte de Pallars, i feia explícits els castells de Ponç, Golmes i Maldà, lliurant-los després al comte de Cardona.

Durant les trifulgues del bandolerisme —nyerros i cadells—, el virrei Hurtado de Mendoza obligà, el 1570, la vila de Ponts i altres viles properes —Organyà, Peramola, Oliana—, a pagar una tropa de soldats per emprendre la persecució del batlle d'Alòs — Arnau Escuder— i el seu fill, capitosts nyerros.

En el període de la guerra dita dels Segadors o de Separació, Ponts tingué guarnició de forces franceses deixant el mariscal Baltazard un destacament a finals del 1655. Durant la guerra de Successió (1714) la vila sofrí destrosses en el propi clos i també patí les conseqüències de les guerres carlistes (1839) que van fer que de més de 300 cases al final només n'hi haguessin 150.

Nota: escrit extret del Volum VI de l'obra sobre els *Castells Catalans* publicada per l'editor Rafael Dalmau l'any 1979.

Jordi Gironès i Vilardebò
abril de 2009

